

УДК 351:355.01(477)

DOI: 10.35432/tisb332025333219

Лариса Шрагіна

*д. психол. н., доцент кафедри
мовної та психолого-педагогічної підготовки
Одеського національного економічного університету
<https://orcid.org/0000-0003-0517-9030>
e-mail: larashragina@gmail.com*

Наталя Костенюк

*к. держ. упр., доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних наук
Навчально-наукового інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0001-6723-7166>
e-mail: 7nat2009@gmail.com*

Любов Титаренко

*к. політ. н., доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних наук
Навчально-наукового інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0001-8994-3467>
e-mail: lubowt@ukr.net*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ВІЙНИ

У статті розглянуто соціально-економічні та гуманітарні аспекти управління стратегічним потенціалом публічної служби в умовах викликів війни, які є надзвичайно важливими. Розглядаються виклики, з якими стикаються державні службовці, зокрема вплив війни на організацію роботи, психоемоційний стан працівників, а також економічні обмеження, спричинені воєнними діями. Особлива увага приділяється гуманітарним аспектам, таким як забезпечення соціального захисту, підтримка вразливих груп населення та адаптація публічних інституцій до надзвичайних умов. На основі аналізу сучасних реалій запропоновано рекомендації щодо вдосконалення механізмів публічної служби для підвищення її ефективності в умовах воєнних викликів. Особлива увага приділяється трансформації ролі державних службовців у період загроз національній безпеці, необхідності оперативного прийняття рішень, забезпечення безперервності надання публічних послуг та захисту прав громадян. Аналізуються виклики, що постали перед системою публічного управління, зокрема – соціальне напруження, переміщення населення, загострення проблем у сфері охорони здоров'я, освіти, зайнятості та соціального захисту. Підкреслюється важливість ролі державних інституцій у забезпеченні стабільності, соціального захисту населення, підтримки внутрішньо переміщених осіб, а також збереження базових публічних послуг у сфері охорони здоров'я, освіти та зайнятості. Аналізується вплив військових дій на ефективність управлінських процесів, кадрову політику, професійну етику та психологічну стійкість державних службовців. Отже, ефективна відповідь на ці виклики вимагає не лише ситуативних рішень, а й системної трансформації підходів до управління людськими ресурсами та стратегічного планування в державному секторі.

Ключові слова: аспекти, гуманітарні аспекти, публічна служба, соціально-економічні аспекти, управління, виклики війни, кадрова політика, професійна етика.

Larysa Shrahina

*Doctor in Psychological Sciences, Professor of
the Psychology and Social Work Department
Odesa National Economic University
<https://orcid.org/0000-0003-0517-9030>
e-mail: larashragina@gmail.com*

Natali Kosteniuk

*PhD in Public Administration,
Associate Professor of the Department of Social and Humanitarian Sciences
ESI of Public Service and Administration, Odesa Polytechnic National University
<https://orcid.org/0000-0001-6723-7166>
e-mail: 7nat2009@gmail.com*

Lyubov Tytarenko

*PhD in Political Sciences, Docent,
Associate Professor of the Department of Social and Humanitarian Sciences
ESI of Public Service and Administration, Odesa Polytechnic National University
<https://orcid.org/0000-0001-8994-3467>
e-mail: lubowt@ukr.net*

SOCIO-ECONOMIC AND HUMANITARIAN ASPECTS OF PUBLIC SERVICE IN THE CONTEXT OF WAR CHALLENGES

The article examines the socio-economic and humanitarian aspects of managing the strategic potential of public service in the context of war challenges, which are of critical importance. It addresses the challenges faced by public servants, including the impact of war on work organization, the psycho-emotional state of employees, and economic constraints caused by military actions. Special attention is given to humanitarian aspects, such as ensuring social protection, supporting vulnerable population groups, and adapting public institutions to emergency conditions. Based on an analysis of current realities, recommendations are proposed to improve public service mechanisms to enhance their effectiveness amid wartime challenges. Particular emphasis is placed on the transformation of the role of public servants during threats to national security, the need for rapid decision-making, ensuring the continuity of public service delivery, and protecting citizens' rights. The challenges facing the public administration system are analyzed, including social tensions, population displacement, and exacerbated issues in healthcare, education, employment, and social protection. The importance of strengthening the institutional capacity of public service, developing ethical leadership, psychological resilience of personnel, and effective communication with citizens is highlighted. The critical role of state institutions in ensuring stability, social protection of the population, support for internally displaced persons, and maintaining essential public services in healthcare, education, and employment is underscored. The impact of military actions on the efficiency of managerial processes, human resource policies, professional ethics, and the psychological resilience of public servants is analyzed.

The analysis culminates in the assertion that a fundamental paradigm shift in public administration is necessary, moving towards more adaptive and resilient models. Consequently, strategic investments in the human capital of the public service are presented as a critical precondition for both national security and post-war recovery.

Keywords: aspects, humanitarian aspects, public service, socio-economic aspects, management, challenges of war, personnel policy, professional ethics.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Повномасштабна війна, що розпочалася у лютому 2022 р. посилила виклики соціально-економічної і гуманітарної безпеки в контексті збереження стабільності України. Війна РФ проти України створює безпрецедентні виклики для людей, вимагаючи від працівників органів публічної влади використання інноваційних підходів освітньої політики соціогуманітарного спрямування на збереження людського потенціалу і соціально-економічного розвитку країни. Першочерговою потребою в країні стала не лише забезпечення функціонування суспільства та збереження держави, але і серед низки стратегічних завдань, постає необхідність підвищення ефективності гуманітарної спрямованості освітньої політики в умовах військових дій. Особливо критичними для освітньої політики є збереження людського потенціалу і вдосконалення відповідно до сучасних викликів. На сьогодні перед країною поставлені складні завдання модернізації галузей, зокрема і системи освіти, які передбачають упровадження новітніх технологій соціогуманітарного характеру з психологічним супроводом і послідовною підтримкою психологічного стану людей.

Одним з найважливіших чинників, що впливають на вітчизняне управління є наявність людського ресурсу. Актуальність цього дослідження полягає у необхідності розробки ефективних механізмів публічного управління, що враховують специфіку українського контексту, сприяють створенню сталої, гнучкої системи освіти, економічного підґрунтя, збереження сфери освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури та соціально-економічного розвитку з урахуванням надскладних умов руйнації країни війною.

Загострення війни спричинило численні втрати життів, поранення, масове переміщення цивільного населення, зокрема дітей, а також значні руйнування соціальної, транспортно-логістичної та інженерної інфраструктури цілих регіонів. Серйозно постраждали цивільна інфраструктура та житлові будинки. Допомога потрібна десяткам мільйонів людей: як усередині країни — на окупованих територіях, у звільнених від окупантів районах і в регіонах, які не перебували під окупацією, але зазнали наслідків жорстоких обстрілів і бомбардувань, так і громадянам, які покинули країну. Кількість роз'єднаних сімей сягатиме мільйонів.

Виконання невідкладних завдань, таких як стабільне забезпечення Українського війська всім необхідним, надання допомоги постраждалому цивільному населенню, відновлення інфраструктури, забезпечення повноцінного функціонування систем життєдіяльності країни в умовах війни, а також запровадження елементів повоєнної відбудови, є практично неможливим без міцної економічної основи. Тому сьогодні національна економіка стає одним із ключових фронтів, який впливатиме як на подальший хід військових дій, так і на здатність України успішно відбудовуватися після їх завершення.

Досягнення на економічному та соціальному фронтах значною мірою залежать від здатності управлінців різних рівнів розробляти адекватні стратегічні плани та забезпечувати їх ефективну реалізацію, включаючи своєчасне виконання першочергових практичних завдань. Початкові економічні потрясіння від війни вдалося подолати, і тепер необхідно чіткіше визначати пріоритети. Україна має передумови для неминучого повоєнного економічного та соціального відновлення, термінової відбудови зруйнованих міст і модернізації інфраструктури. Значною мірою це забезпечується міжнародною допомогою, яку надають і гарантують на майбутнє наші зарубіжні партнери. Проте без належних дій з боку влади, спрямованих на впровадження ефективних інструментів економічної політики, а також без активної участі та контролю з боку громадянського суспільства, значний потенціал повоєнного відродження може бути не повністю реалізований.

Варто зазначити, що існує велика кількість підходів до визначення управління стратегічним потенціалом, людськими ресурсами, його інтерпретацій. Виходячи з цього, чимало наукових досліджень стосується теоретичних основ управління людськими

ресурсами в галузі державної служби, що знайшло своє відображення в наукових дослідженнях вчених. Визначення проблематики функціонування та розвитку управління людськими ресурсами, стратегічним потенціалом, окреслює зниження технологічного розвитку країни під час війни, соціальні зміни населення у стані перманентної тривоги, зниження економічних чинників. Порушення прав цивільного населення призвели до посилення економічного зубожіння, збільшення травм та загострення проблем із психічним здоров'ям мільйонів українців, що вплинуло на добробут і психологічне самопочуття. Все це впливає на сферу державного управління і вимагає нових підходів до управління людськими ресурсами.

Війна продовжує впливати руйнацією на усі сфери життя, а надскладні виклики в суспільстві, вимагають від працівників державного сектору постійного оновлення та удосконалення. Оскільки публічне управління у сфері державної служби є багатоплановою системою (що включає в себе різноманітні суб'єкти і механізми, спрямовані на забезпечення захисту держави, її громадян), то успішне функціонування цієї системи вимагає не лише ефективної координації та співпраці між державними органами та структурами, але й постійного вдосконалення стратегічного управління людським потенціалом в умовах зростаючих загроз та викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор.

Варто зазначити, що існує чимала кількість підходів до визначення соціально-економічного та стратегічно-гуманітарного управління потреб у підготовці кадрів, що забезпечували б функціонування всіх сфер життєдіяльності і привело до створення функціональної системи освіти стратегічним потенціалом. Виходячи з цього, чимало наукових досліджень стосується теоретичних основ управління людськими ресурсами, тобто персоналом в системі державної служби різноманітних галузей, що знайшло своє відображення в наукових дослідженнях вчених, таких як: Бакуменко В.Д., Ващенко К. О., Гришук А. Б., Гринчук Н.М, Гончарук, Н.Т. Дадій, О.І., Довгань Л. Є, Дяків О. П., Євдокимов В.О., Мельник В.І., Островерхов В. М., Перетятко Л. А., Пирогова Ю., Сукрушева Г. О. Троян А.В., Іжа М.М., Шрагіна Л., Якубовський О.П. і ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз соціально-економічних та гуманітарних аспектів функціонування публічної служби в умовах війни, виявленні основних викликів, що постають перед органами публічної влади.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В умовах повномасштабної російської агресії, вже на сьогодні назріла необхідна розробка концептуальних, інструментальних, прикладних компонентів забезпечення стійкого розвитку людського потенціалу та реального сектора економіки України (як в умовах бойових дій, так і повоєнного відновлення країни) з урахуванням наявних викликів та можливостей.

В останній час наша країна переживає низку значних потрясінь і як зауважує директор Інституту зовнішньополітичних досліджень Г. Перепелиця: «Такого надзвичайного напруження впродовж тривалого часу не було. Тому українська політика в умовах викликів війни стає джерелом співвідношення влади з громадянами, як нової парадигми публічної служби в системі державного управління» [9].

Варто зауважити, що на сьогодні першочерговою потребою публічного управління в умовах війни стало не лише забезпечення оборони держави, її функціонування та подальшого розвитку, але і постає потреба врегулювання стабільності персоналу.

Стабільний персонал – це ключовий аспект у сфері національної безпеки, що формує надійне функціонування державного апарату та відповідає громадським інтересам. За посадою публічна служба – первинний структурний підрозділ, пов'язаний з реалізацією комплексу питань: встановлення посад, правила та способи їх заміщення, порядок переводу з

посади на посаду, оцінювання діяльності та ін. [1].

На сьогодні діючі практики та управління стратегічним потенціалом в органах влади під час викликів війною не завжди спрацьовують. І, щоб покращити якість управління стратегічним потенціалом, державне управління потребує постійного підвищення організаційної роботи, підготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців, ефективного функціонування соціально-економічного розвитку. Вдосконалення управління людськими ресурсами у сфері публічної служби варто співвідносити з використанням соціально-гуманітарної спрямованості, інноваційних технологій управління людськими ресурсами в органах влади.

Відповідні технології з урахуванням зарубіжного досвіду моделей мотивації, як ефективного інструменту управління персоналом можна розглядати в наступному: соціологічні методи, які спрямовані на групи людей та їх взаємодії в процесі виробництва (зовнішній світ людини); психологічні методи, які спрямовано впливають на особистість конкретної людини (внутрішній світ людини)[8].

Для прикладу, соціологічний метод діагностики фахівців дозволяє оцінювати професійні (знання, вміння, навички, досвід), ділові (організаторські, відповідальність, ініціативність), морально - психологічні (саморегуляція, психічна стійкість, відвертість, чесність), інтегральні (авторитет, культуру, особистісну спрямованість, мову, загальну культуру) якості. Окрім того, соціально-психологічні методи представляють собою найбільш тонкий інструмент впливу на соціальні групи людей і особистість людини.

Відповідно до звіту Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ), станом на 23 травня, з початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну зафіксовано 8 533 жертви серед цивільного населення країни: 3 942 убитих, включно з 258 дітьми, та 4 591 поранених. УВКПЛ зазначає, що реальні цифри, швидше за все, є значно вищими. Потреби допомоги стрімко зростають, особливо в районах, де тривають бойові дії. У березні 2022р. ООН прогнозувала, що 18 млн. осіб в Україні постраждають від конфлікту у 2022р. Понад 12,8 млн. осіб на території України потребують допомоги та захисту — в т.ч. до 6,7 млн. осіб, які, за прогнозами ООН, будуть ВПО. 6 млн. осіб з тих, які мають найнагальніші гуманітарні потреби, отримають допомогу за рахунок ресурсів Управлінням ООН з координації гуманітарних справ¹⁰. Серед них 2,1 млн. ВПО.

Значна частина постраждалого населення не залишають своїх домів, що створює для них значну загрозу для життя, ускладнює задоволення щоденних потреб і доступ до гуманітарної допомоги. Значне число громад опинилися в районах бойових дій і відповідно потребують допомоги, зокрема матеріалів для відновлення будинків, одягу, палива, продуктів харчування, медичної допомоги та соціально-правового захисту. Попри те, що суспільство вже отримало досвід гуртування, потреба в гуманітарній допомозі в Україні буде актуальною ще багато років. Це стосуватиметься багатьох регіонів, навіть тих, що не постраждають від бойових дій, а лише прийматимуть вимушених переселенців.

Мистецтво керування людьми полягає у конкретно визначеному і диференційованому застосуванні тих чи інших прийомів збереження і зміцнення індивідуальних талантів. Залучення талантів, це чіткі психологічні практики використання талантів, що можуть залучити та утримати найкращих працівників. Це приваблива система управління ресурсами, яка надає перспективні можливості для кар'єрного зростання, визнання результатів роботи, стимулювання творчості, допомагає залучати та утримувати талановитих професіоналів в установах, органах влади на місцях. Соціально-психологічні технології в органах влади допомагають, по-перше, задовольнити потреби у кваліфікованих кадрах; по-друге, ефективно їх використовувати. Як на центральному, так і на місцевому рівні органи державної влади відповідають за координацію та реалізацію заходів цивільного захисту населення під час надзвичайних ситуацій, природних катастроф і техногенних аварій. Варто відзначити, що вони співпрацюють з місцевими правоохоронними органами для

забезпечення громадського порядку та безпеки на території та реагують на потенційні загрози місцевого значення [2].

Слід визнати, що існує проблема скорочення пропозиції трудових ресурсів у промисловості, що відбувається внаслідок масового виїзду громадян України після початку війни за кордон, мобілізації та участі у бойових діях персоналу промислових підприємств. Зростання кадрового голоду засвідчують дані Державної служби зайнятості щодо кількості претендентів на одну вакансію, яка станом на 01.01.2023 р. у добувній промисловості становила 3 особи, у переробній – 6 осіб, а у січні–жовтні 2023 р. – 1 та 0,9 особи відповідно [8].

За даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), (станом на квітень) частка переселенців у загальній чисельності населення України складає 17,5% — тобто кожна шоста людина стала внутрішньо переміщеною особою. Не менше 60% ВПО становлять жінки. Дослідження МОМ показали, що в середньому з населених пунктів постійного проживання виїхало майже 30% населення. Попри недосконалість способу збору інформації, дані обласних адміністрацій демонструють значні диспропорції у чисельності новоприбулих ВПО за областями. Найбільша частка виїхала з Києва, Східного та Північного регіонів.

Щоб якісно організувати підтримку внутрішньо переміщених осіб, необхідно забезпечити їх об'єктивний облік. Поняття ВПО для України не є новим, як і процедура їх реєстрації. За даними Мінсоцполітики, в кінці березня як ВПО зареєструвалися лише 130 тис. громадян, тоді як за підрахунками МОМ, такими є понад 6,5 млн. осіб. Найбільше людей виїхали з України у проміжку з 27 лютого до 9 березня 2022 р. У цей період кордон України на виїзд перетнули 1 649 088 осіб; щоденно з країни виїжджали понад 150 тис. 6 березня 2022 р. кордон перетнули 210 526 осіб, що є найбільшим показником за один день. З України виїхало 1,4 млн. (18,8%) дітей. 3 17 березня 2022 р. чисельність тих, хто виїжджає, поступово зменшується, що свідчить про спадання першої хвилі біженців. Верховний комісар ООН у справах біженців заявив, що планові цифри, в 4 млн. людей з України, які шукають притулок, швидше за все, доведеться переглянути у бік збільшення. І ця чисельність була досягнута вже к середині квітня. Станом на 31 травня 2022 р., 6,8 млн. українських біженців, серед яких переважно жінки та діти, потребували захисту та допомоги в сусідніх країнах [7].

Ворог цілеспрямовано знищує зерносховища, продовольчі склади, логістичну інфраструктуру, а також ускладнює експортні поставки українського збіжжя, що знижує доходи людей, підриває соціально-економічний потенціал країни. Це різко погіршує гуманітарну ситуацію для цілих регіонів і людей, які впродовж 2022-24 року вже стикалися з гострими потребами через ескалацію бойових дій, обстріли цивільної інфраструктури, смертельні удари та надзвичайні ситуації, включаючи руйнування. Мільйони людей стикаються з постійним ризиком обстрілів та ударів, внаслідок чого нагальною стає потреба отримання медичної, соціально- психологічної допомоги.

У рамках міжнародної допомоги і співпраці реалізується низка проєктів, які спрямовані на підтримку соціогуманітарної спрямованості стратегічного потенціалу громад під час війни, зокрема шляхом зміцнення місцевого самоврядування, розвитку соціальних послуг, реабілітації вразливих категорій населення, забезпечення базових потреб мешканців, а також сприяння відновленню інфраструктури і підвищенню рівня соціальної згуртованості. Гуманітарна ситуація в Україні дедалі стрімко погіршується, а в окремих містах досягає катастрофічних масштабів. З усіх видів соціальної кризи гуманітарна криза є найважчою і найуніверсальнішою. Її універсальність виражається тим, що будь-який вид соціальної кризи — економічна, демографічна, політична чи культурна — у період свого піку завжди набуває характеру гуманітарної катастрофи [3].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, можемо відзначити, що в Україні забезпечення функціонування людського потенціалу ґрунтується на спектрі взаємодій та співпраці соціально-економічних та

гуманітарних спільнот у сфері питань захисту прав цивільного населення, спрямованого - як на безпеку обороноздатності країни, людей, так і забезпечення соціального добробуту, життєдіяльності суспільства в цілому. Соціально-економічні та гуманітарні аспекти публічної служби в умовах воєнних викликів є ключовими для забезпечення стабільності та ефективного функціонування держави в кризовий період. Аналіз показує, що війна суттєво впливає на організацію роботи публічних інституцій, психоемоційний стан державних службовців, економічні ресурси та соціальну стабільність. Успіх у подоланні цих викликів залежить від здатності публічної служби адаптуватися до надзвичайних умов, оперативно реагувати на кризові ситуації, забезпечувати безперервність надання послуг і підтримку вразливих груп населення.

Для підвищення ефективності публічної служби необхідно зміцнювати інституційну спроможність, розвивати етичне лідерство, психологічну стійкість персоналу та вдосконалювати комунікацію з громадянами. Важливим є також впровадження ефективних інструментів економічної політики та активна участь громадянського суспільства для забезпечення повоєнного відновлення. Міжнародна допомога створює передумови для відбудови, але її потенціал може бути реалізований лише за умови скоординованих дій влади та суспільства. Таким чином, публічна служба відіграє визначальну роль у забезпеченні стабільності, захисту прав громадян і підготовці країни до повоєнного відновлення, що вимагає комплексного підходу до вирішення соціально-економічних і гуманітарних викликів.

Список використаних джерел

1. Ващенко К. О. Професійна підготовка державних службовців: теорія, методологія, практика: монографія. К. О. Ващенко. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2017. 416с.
2. Гончарук Н., Пирогова Ю. Пріоритетні напрями вдосконалення управління людськими ресурсами у сфері публічної служби України. *Public administration aspects*. 2020. Т. 8, № 6. С. 37–48.
3. Дацій, О.І., Авербух, Г.М. Етапи формування системи управління персоналом в органах державної влади. Інвестиції: практика та досвід. 2021. с. 71-76.
4. Методологія визначення спроможності служб управління персоналом державних органів. Київ: НАДС. 2019. URL: <https://nads.gov.ua/storage> (дата звернення: 01.05.2025).
5. Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні : Указ Президента України від 26 лют. 2016 р. № 68/2016. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua> (дата звернення: 05.05.2025).
6. Про державну службу: закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. Голос України. 2015. № 250.
7. Перепелиця Г. Нинішня інтенсивність бойових дій є найвищою з часів Другої світової. *Інформагентство Армія Inform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2024/02/25/nynishnya-intensyvnist-bojovyh-dij-ye-najvyshshoyu-z-chasiv-drugoyi-svitovoyi-grygorij-perepelyczya> (дата звернення: 11.05.2025)
8. Пріоритети розвитку реального сектора в умовах війни та повоєнного відновлення економіки України : аналіт. доп. / [О. В. Собкевич, А. В. Шевченко, В. М. Русан та ін.] ; за загальн. ред. Я. А. Жаліла – Київ : НІСД, 2024. – 104 с. – DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.03> (дата звернення: 10.05.2025)
9. Шрагіна Л.І., Меєрович М.Й. Штучні системи: теорія створення та розвитку: монографія. Одеса : Бондаренко М.О., 2023. 208 с.

References

1. Vashchenko, K. O. (2017). Professional Training of Public Servants: Theory, Methodology, Practice: Monograph. Ivano-Frankivsk: Misto NV. 416 p. [in Ukrainian]

2. Honcharuk, N., & Pyrohova, Yu. (2020). Priority directions for improving human resource management in Ukraine's public service. *Aspects of Public Administration*, 8(6), 37–48. [in Ukrainian]
3. Datsii, O. I., & Averbukh, H. M. (2021). Stages of forming a personnel management system in public authorities. *Investments: Practice and Experience*, 71–76. [in Ukrainian]
4. National Agency of Ukraine on Civil Service (NADS). (2019). *Methodology for Determining the Capacity of Human Resource Management Services of State Bodies*. Kyiv: NADS. Available at: <https://nads.gov.ua/storage>. [in Ukrainian]
5. Decree of the President of Ukraine No. 68/2016. (2016, February 26). On Promoting the Development of Civil Society in Ukraine. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua>. [in Ukrainian]
6. Law of Ukraine No. 889-VIII. (2015, December 10). On Public Service. *Holos Ukrainy*, 250. [in Ukrainian]
7. Perepelytsia, H. (2024, February 25). The current intensity of hostilities is the highest since World War II. *Army Inform News Agency*. Available at: <https://armyinform.com.ua/2024/02/25/nynishnya-intensyvni-bojovyh-dij-ye-najvyshhoyu-z-chasiv-drugoyi-svitovoyi-grygorij-perepelyczya>. [in Ukrainian]
8. Sobkevych, O. V., Shevchenko, A. V., Rusan, V. M., et al. (2024). Priorities for the Development of the Real Sector in the Context of War and Post-War Economic Recovery of Ukraine: Analytical Report. Ed. by Ya. A. Zhalilo. Kyiv: NISS. 104 p. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.03>. [in Ukrainian]
9. Shrahina, L. I., & Mieievych, M. Y. (2023). *Artificial Systems: Theory of Creation and Development: Monograph*. Odesa: Bondarenko M. O. 208 p. [in Ukrainian]